

KULTURNA POTROŠNJA I PROIZVODNJA KROZ PRIZMU POLUPERIFERIJALNOSTI

Milica RESANOVIĆ

U ovom radu se analizira teorijski i epistemološki doprinos poluperiferijskog pristupa razvijenog u radu Marine Blagojević Hjuson na planu socioloških istraživanja kulturne potrošnje i proizvodnje. U prvom delu rada prikazuju se karakteristike poluperiferijskog pristupa Blagojević Hjuson s posebnim osvrtom na odnos između teorije poluperiferijalnosti i postkolonijalne sociologije. U drugom delu rada ispituju se saznajni i teorijski benefiti koje ovako shvaćen koncept poluperiferije ima na planu istraživanja iz domena sociologije kulture. Na primeru najznačajnijih istraživanja iz domena sociologije kulturne potrošnje i kulturne proizvodnje analizira se šta osetljivost za poluperiferijsku perspektivu donosi na saznajnom planu u ovim istraživačkim oblastima. U radu se zagovara teza da poluperiferijski pristup omogućava da se adekvatnije istraže različiti kulturni fenomeni i forme odnošenja prema objektima i pojavama iz sfere kulture, i to ne samo u vidu preciznijeg mapiranja razlika između ovih pojava u društvima centra, poluperiferije i periferije, već i da podstiče kritičku interpretaciju kulturnih i simboličkih elemenata društvenog poretka u kontekstu globalne raspodele moći. Prednosti upotrebe poluperiferijskog pristupa ogledaju se na konceptualnom nivou, s jedne strane u vidu kritičkog pristupa pojmovnoj aparaturi razvijenoj u istraživanjima sprovedenim u centru, a s druge strane u podsticaju originalnog teorijskog razvoja na poluperiferiji.

***Cljučne reči:** Marine Blagojević Hjuson, poluperiferija, kulturna proizvodnja, kulturna potrošnja, globalno, lokalno*

Uvod: imenovanje bezimenog epistemološkog (među)prostora

Poslednje dve decenije svog naučnog rada Marina Blagojević Hjuson je posvetila razvoju kritički intonirane i rodno senzitivne sociologije saznanja u kojoj centralnu ulogu ima koncept *poluperiferije*. Ovaj koncept se prvi put pojavio početkom dvehiljaditih u istraživačkom radu koji se bavio analizom pozicije žena u procesu proizvodnje znanja u Istočnoj Evropi (Blagojević, 2004). Već su u prvim radovima posvećenim razvoju teorije poluperiferijalnosti jasno postavljene centralne ideje pristupa – da analiza procesa proizvodnje znanja mora biti *urodnjena* i *situirana*, smeštena u određeno vreme i prostor, koji su pak nužno obeleženi globalnim strukturama dominacije. Globalni društveni prostor konceptualizovan je kao

hijerarhijski organizovan, podeljen na centar-poluperiferiju-periferiju, koji se razlikuju po materijalnim, političkim, ali i simboličkim resursima kojima raspolažu. Poluperiferija označava onaj specifični prostor između centra i periferije, koji je određen dinamikom odnosa moći između centra i periferije, ali je po poziciji koju zauzima i karakteristikama koje iz nje proizilaze različit u odnosu i na centar i na periferiju, premda sadrži karakteristike oba člana ove dijade (Blagojević, 2009). Jedna od centralnih karakteristika poluperiferije je njena nestabilnost izražena kroz sklonost da osciluje između dve mogućnosti, prve u vidu unapređenja položaja i sustizanja centra i druge u vidu pogoršanja položaja padanjem u periferiju (Blagojević, 2005: 48; Hughson, 2015: 27). Stoga, teorija poluperiferijalnosti otkriva specifičnosti ovog međuprostora u globalnoj konstelaciji raspodele moći, ekonomske, političke, kulturne, i još važnije znanja, i poziva na artikulisanje glasa koji dolazi „iznutra“, ujedno sposobnog da lokalne prilike sagleda i „spolja“, iz perspektive transnacionalnih procesa i promena (Blagojević Hjusun, 2013: 16).

Prvi podsticaj za razvoj teorije poluperiferijalnosti Marina Blagojević Hjusun je dobila na osnovu dugogodišnjeg istraživačkog iskustva u domenu rodnih studija¹, na temelju kojeg je jasno uobličila istraživački postulat da „razumevanje funkcionisanja rodnih režima unutar jednog društva nije moguće ukoliko se to društvo ne stavi u kontekst globalizacije kako bi se dublje razumele povezanost i međuzavisnost specifičnih rodnih režima centra, poluperiferije i periferije“ (Blagojević, 2013: 18). Drugi podsticaj proizilazi iz istraživanja sprovedenih u domenu sociologije saznanje, preciznije, analiza nejednakosti u globalnoj ekonomiji znanja ne gubeći iz vida rodnu dimenziju procesa proizvodnje znanja (Blagojević, 2009). Zapravo, teorija poluperiferijalnosti izranja iz istraživačke prakse koju odlikuje sklonost autorke ka stalnom i neumornom preispitivanju o onome šta radi, kao žena, naučnica i sociološkinja koja se na poluperiferiji bavi istraživanjem globalne produkcije i cirkulacije znanja. Zato bez sumnje možemo reći da teorija poluperiferijalnosti pretpostavlja refleksivnost, shvaćenu kao sposobnost naučnika da „preispita kategorije mišljenja koje se uzimaju zdravo za gotovo, koje ograničavaju mislivo i determinišu misao“ (Bourdieu, Wacquant, 1992: 40). Potom, teorija poluperiferijalnosti predstavlja jednu vrstu „javne sociologije“ (Burawoy, 2005), budući da je u sam pristup ugrađena namera da precizno identifikuje, gusto opiše, razume i objasni niz društvenih problema sa kojima se poluperiferijska društva suočavaju i da doprinese njihovom rešavanju. Drugim rečima, teorija poluperiferijalnosti je vođena idejom da je potrebno „stvoriti znanje o kontekstu koje bi bilo namenjeno omoćavanju samog tog konteksta, pa i žena u njemu“

¹ Od početka profesionalne akademske karijere Blagojević je bila posvećena analizi različitih aspekata rodnih režima (videti Blagojević, 1991).

(Blagojević Hughson, 2015: 13). Stoga, poluperiferijski pristup pruža nove saznajne uvide o karakteristikama društava na poluperiferiji, a istovremeno predstavlja i „emancipatorski projekat“ (Hughson, 2015: 21) koji u konačnici treba da doprinese smanjenju društvenih nejednakosti i borbi protiv socijalne nepravde.

Sa „južnom teorijom“, preko dihotomije Sever/Jug

Teorijske oslonce za osmišljavanje teorije poluperiferijalnosti Hughson Blagojević pronalazi u postkolonijalnoj sociologiji, u prvom redu „Južnoj teoriji“ Rejvin Konel (Raewyn Connell)², feminističkoj epistemologiji, teoriji intersekcionalnosti, teoriji svetskog sistema, te ideji o višestrukim modernostima. Od navedenih teorijskih uporišta pojam poluperiferije se vezuje samo za teoriju svetskog sistema, odnosno, Volerstinovu (Immanuel Wallerstein) konceptualizaciju svetske kapitalističke privrede podeljene na centar, poluperiferiju i periferiju, sa tačno određenim mestima i zadacima u hijerarhijski strukturiranom sistemu. Blagojević iz Volerstinovog rada preuzima pojam poluperiferije, no ona u ovaj teorijski model uvodi kognitivnu i simboličku dimenziju, budući da konceptualizaciju razlika između centra, poluperiferije i periferije upotpunjuje razlikama koje postoje na saznajnom planu.

Za konceptualizaciju globalnih razlika na saznajnom planu najčvršći oslonac za razvoj teorije poluperiferijalnosti predstavlja teorija globalnog Juga (Connell, 2007). Teorija globalnog Juga je pravac razvijen u domenu sociologije saznanja zasnovan na ideji o „političkoj ekonomiji znanja“ i pripada postkolonijalnoj tradiciji mišljenja. Glavna teza „južne teorije“ je da analizu svih oblika znanja u društvu nužno smestiti u kontekst vladajućih, temeljnih podela sveta između Severa i Juga. Strukturnu podelu intelektualnog rada između metropole i periferije Konel problematizuje na primeru sociologije kao nauke koja istorijski gledano nastaje u metropolama, centrima glavnih imperijalističkih sila u vreme kada su bile na vrhuncu modernog imperijalizma. Nastanak sociološke teorije Konel dovodi u neraskidivu vezu sa procesima koji su doprinosili stvaranju svetskog društva, koje pak podrazumeva poredak nejednakih odnosa moći u kojem vlada kruta hijerarhija, iako se ta veza sakrivala i brisala iz istorije sociološke misli (Konel, 1999, Connell, 2007, 3-27). Kritičkoj oštreci izloženi su autori koji se danas smatraju očevima osnivačima sociologije, ali i savremeni klasici poput Burdijea (Pierre Bourdieu), Beka (Ulrich Beck), Gidensa (Anthony Giddens) i Kolmana (James Coleman). Rad svih ovih autora se predstavlja kao opšta (univerzalna) teorija društva, a zapravo prema

² Ovaj pristup je Konel najdetaljnije predstavila u istoimenoj knjizi *Southern Theory: the Global Dynamics of Knowledge in Social Science*, 2007.

Konel ove teorije izražavaju iskustvo dominantnih globalnog Severa i nedostaje im kapacitet da prepoznaju i integrišu iskustvo globalnog Juga. Drugim rečima, sociološka teorija doprinela je stvaranju kognitivne dimenzije razlike između Severa i Juga, pri čemu je „prostor univerzalnog okupirao Zapad, dok je prostor partikularnog prepušten Jugu“ (Ray, 2013).

Južna teorija je pojam koji autorka koristi kako bi jednim imenom označila društvenu teoriju koju proizvode socijalni mislioci globalnog Juga, a koju dominantan teorijski diskurs društvenih nauka ne prepoznaje kao teorijsko saznanje. Primerima društvene misli koju su stvarali autori iz subsaharske Afrike, Latinske Amerike, Irana, Indije i Australije, Konel ilustruje postojanje socijalne teorije koja izmiče evrocentričnom pogledu na društvene fenomene (Connell, 2007). Doprinos južne teorije je velik i to na planu istorijske analize „globalne dinamike proizvodnje znanja u društvenim naukama“, ali i na „aktivističkom“ nivou, budući da poziva na promišljanje alternativa metropolskoj dominaciji društvene nauke kroz razvoj novih „saznajnih projekata i novih načina učenja sa globalno proširenim resursima“ (Connell, 2013). Konel se zalaže za demokratizaciju nauke kroz „pronalaženje novih konceptualnih okvira ili preosmišljavanje postojećih metoda kako bi se načinili upotrebljivim onim društvenim grupama koje marginalizuje imperija“ (Connell, 2018).

Teorija globalnog Juga postala je važan teorijski oslonac kasnijim pokušajima da se proširi teorijski korpus znanjima koja ne dolaze iz centra, ukaže na ranije teorijske pogrešne spoznaje i da osvetli dotada nevidljiva i neprepoznata logika proizvodnje naučnog znanja (Ray, 2013: 147). Ovaj pristup je inspirisao niz socioloških radova posvećenih analizi globalnih nejednakosti koje određuju proizvodnju znanja i promišljanju pravca u kom treba razvijati dalje postkolonijalnu sociologiju, među kojima se nalazi i teorija poluperiferijalnosti Marine Blagojević Hjuson. Poput Konel, Blagojević Hjuson kritički pristupa teoriji koja dolazi iz centra, ali uvodi novi pojam poluperiferije kojim imenuje specifičan „međuprostor“ između Severa i Juga. Konel, iako insistira na lociranosti naučne proizvodnje, prostor poluperiferije nije u vidnom polju, jer procese proizvodnje znanja posmatra prvenstveno kroz prizmu binarnih opozicija između Severa i Juga, Zapada i Istoka, centara i periferije (Connell, 2007: 212)³. Binarne opozicije kroz koje se konceptualizuje globalni društveni prostor kreiraju, metaforično rečeno,

³ Pojam poluperiferija Konel pominje u „Južnoj teoriji“, ali ga dovodi prvenstveno u vezu sa rečnikom teorije svetskog sistema (centar, poluperiferija i periferija), te kaže da ga retko koristi, premda ga nalazi korisnim za istraživanje procesa proizvodnje i legitimacije različitih oblika saznanja o društvu (Connell, 2007: 212). Međutim, iako Konel navodi da ovaj pojam može biti koristan, u „Južnoj teoriji“ ga ne razrađuje, a u kasnijim radovima ga pominje uzgredno upravo referišući na tumačenje poluperiferije koje nudi Blagojević (McMahon, Connell, 2015).

„crnu rupu“ u koju upadaju „sva ona društva koja se nalaze negde između Severa i Juga - previše bogata da bi bila na Jugu, a previše siromašna da bi bila na Severu“ (Müller, 2018). Koncept poluperiferije upravo obuhvata one prostore i aktere koji u njima delaju, a koji „izmiču“ iz kruto shvaćenih kolonijalnih kategorija. On izrasta iz potrebe da se prevaizade „nemost“, odnosno, da se progovori o intermedijalnom, hibridnom, nestabilnom prostoru novim diskurzivnim sredstvima, budući da to ne omogućava ni teorijski repertoar stvoren u centru, ali ni postkolonijalna kritika koja dolazi sa Juga. Sklonost ka krutoj reprodukciji binarne opozicije Sever-Jug je i danas prisutna u postkolonijalnoj sociologiji (Go, 2012; Edwards, 2020), te u tom svetlu razvoj teorije poluperiferijalnosti Blagojević Hjusun predstavlja značajan doprinos artikulaciji specifičnosti hibridnih pozicija, situiranih između dva pola, koji treba i dalje razvijati i usavršavati.

Sličan konceptu periferije je nešto noviji koncept Globalnog Istoka (Müller, 2016, 2018), koji poreklo vodi iz geografije i poput poluperiferije, „ne referiše toliko na geografski region, već na epistemički prostor - između Severa i Juga“ (Müller, 2018). Paralela između Milerovog (Martin Müller) shvatanja istočnosti i poluperiferije ogleda se u definicijama ovih pojmova u kojima se spajaju naizgled nespojive suprotnosti (istočnost kao „ne baš Sever, a ne baš ni Jug“ (Müller, 2018) i poluperiferija kao prostor „ne-belih belaca i ne-evropskih Evropljana“ (Blagojević, 2009)). Slično tome i Blagojević Hjusun primećuje kako je u međunarodnom sistemu danas razlika „Zapad-Istok“ nebitna, štaviše, „politički nekorektna“, dok se razlika „Sever-Jug“ smatra legitimnom i dozvoljenom“ (Hughson, 2015:55), te otuda problem prilikom pokušaja da se progovori sa Istoka. Iako se u ova dva teorijska pristupa slično konceptualizacije epistemički međuprostor prostor u kontekstu globalnih nejednakosti na planu proizvodnje znanja, „globalni Istok“ za razliku od poluperiferije ne sadrži rodnu dimenziju. Proizvodnja znanja kod Blagojević se nikada ne posmatra kao uslovljena „samo“ okruženjem, tj. pozicijom lokacije iz koje nastaje u globalnom polju teorijske proizvodnje, već uvek i kao orodnjena. Pri tome, položaj žena u procesima stvaranja i transmisije znanja, određen je kontekstualno specifičnim rodanim režimima (Blagojević, 2005, 2009).

Ipak pored svih saznavnih novina koji pojam periferija donosi, operacionalizacija ovog pojma povlači određene poteškoće, koje se tiču u prvom redu određenja kriterijuma prema kojima bi se države i regioni u jednom istorijskom trenutku mogli označiti ovim terminom. Sama konceptualizacija pojma proizilazi iz višedecenijskog bavljenja Marine Blagojević Hjusun različitim aspektima rodni režima u Jugoslaviji, kasnije na prostorima bivše Jugoslavije, pre svega u Srbiji i napokon, šire na prostoru Istočne Evrope. Zato ne čudi što se na nekim mestima čini da se pojam poluperiferije tiče samo evropskih postsocijalističkih država. Sama autorka nekada tvrdi da se pojam odnosi pre svega

na „bivše komunističke zemlje“ koje su bile relativno industrijalizovane i koje su završile ili još uvek prolaze kroz „tranziciju“ (Blagojević, 2005). I u interpretacijama opusa Blagojević Hjusion pojam poluperiferija se uglavnom dovodi u vezu sa postsocijalističkim zemljama istočne, centralne i jugoistočne Evrope (Spasić, 2016: 199). Prema pojmu „tranzicija“ Blagojević zauzima oštro kritički stav, smatrajući ga jednom vrstom „konstrukta koji je ideološki obojen i koji zato proizvodi značajnu sazajnu distorziju, pa i određenu vrstu teorijskog slepila“ (Blagojević Hjusion, 2013: 18). U tom svetlu, „tranzicija“ predstavlja deo sazajnog korpusa centra proizvedenog o „periferiji“, obojenog interesima i iskustvima centra, a nedostaju epistemičke zajednice na poluperiferiji koje bi jasno artikulisale specifičnost konteksta i potrebe koje proizilaze iz lokalnih prilika, a koje odstupaju od ovog unapred zadatog modela. Miler odlazi korak dalje, te odbacuje ne samo termin tranzicija, već i termin postsocijalizam, za koji kaže da je „za početak stvoren da provincijalizuje, da je dostigao kraj života, da je više zatvarao nego oslobađao; termin koji je vodio natrag u prošlost, te se uz njega nije mogla misliti budućnost, koji nas snažno vezuje za teritoriju umesto da omogući deteritorijalizaciju, koji reflektuje nejednaku moć da se proizvede ono što će se smatrati validnim znanjem“ (Müller, 2019). Imajući u vidu kritiku koncepta „tranzicije“ Blagojević Hjusion, može se izvući zaključak da poluperiferija predstavlja termin kojim ona namerava da obuhvati specifičnost iskustva evropskih postsocijalističkih država bez ideološkog optimizma Zapada sadržanog u pojmu tranzicija i ideji da će nekadašnje evropske socijalističke zemlje preuzeti tržišni kapitalizam kakav je u zapadnim društvima, koji će ih voditi u pravcu demokratizacije društvenog poretka. Pa ipak, postavlja se pitanje da li poluperiferijska perspektiva odista pruža toliko nove uvide u poređenju sa onim istraživanjima proizvedenim u poluperiferijskim društvima koja ne koristeći ovu pojmovnu aparaturu ispituju različite aspekte postsocijalističke transformacije. Pored toga treba dodati da ostaje nejasno kad autorka proučavajući društvo Srbije apostrofira da je reč o „poluperiferiji Evrope“ (Blagojević, 2013), da li se misli da Srbija zauzima „međuprostor“ na nivou Evrope, te šta bi onda bila periferija Evrope.

Problem operacionalizacije pojma poluperiferije se komplikuje činjenicom da se u nekim drugim radovima jasno zagovara stav da poluperiferija ne referiše nužno na postsocijalističke evropske države, već da se odnosi na strukturisan međuprostor na nivou globalnih regiona (Hughson, 2015). Odsustvo temeljnih komparativnih istraživanja između evropskih i neevropskih poluperiferijskih država dodatno komplikuje nedoumice prilikom preciznijeg određenja pojma⁴.

⁴ Videti o pokušajima upotrebe poluperiferijskog pristupa za istraživanje vanevropskih društava (npr. Indije, Kine, Turske, Brazila i Argentine) radove u zborniku „Globalization and the ‘New’ Semi-Peripheries“ (Worth, Moore, 2009).

Posledično ostaje nedovoljno jasno da li i u kojoj meri karakteristike poluperiferijskih društava koje je identifikovala Blagojević Hjuson (spisak karakteristika pregledno dostupan u: Hughson, 2015: 28) proizilaze iz njihove međupozicije u globalnom poretku, ili su pak neke od njih, posebno one koje se tiču populacionog razvoja⁵, pre posledica socijalističkog i postsocijalističkog iskustva, a ne poluperiferijalnosti. U tom svetlu, smatra se sasvim opravdanom ocena blagonaklonih interpretatora teorije poluperiferijalnosti da ona donosi vredne teorijske uvide i da predstavlja značajan pedagoški alat, ali da je potrebno kritički je promisliti u različitim društvenim i kulturnim kontekstima, kao i u transnacionalnom kontekstu (Hearn, Morrell, 2012: 8).

Kulturne prakse i o kulturnim praksama na poluperiferiji

U prvom delu rada prikazane su karakteristike poluperiferijskog pristupa i novine koje on donosi na planu sociologije saznanja i istraživanja globalnog naučnog sistema, dok se u ovom delu rada ispituje upotrebljivost ovog koncepta u drugim istraživačkim domenima, prvenstveno u istraživanjima kulturne potrošnje i kulturne proizvodnje. Najpre treba reći da se koncept poluperiferije danas najčešće koristi u oblasti rodnih studija, na planu istraživanja položaja žena u različitim oblastima društvenog života, kao i u domenu kritičkih studija maskuliniteta što ujedno predstavlja i centralnu istraživačku oblast u poznijim radovima Blagojević Hjuson (Hughson, 2017; Hearn, Morrell, 2012). Imajući u vidu da sama teorija poluperiferijalnosti vodi poreklo iz istraživanja sprovedenih u domenu rodnih studija, te da je teorijski snažno inspirisana feminističkom epistemologijom i teorijom interseksionalnosti ne čudi što se najčešće primenjuje upravo u onim studijama u kojima je primarni fokus ispitivanje rodnih razlika i rodno zasnovanih nejednakosti u različitim sferama društvenog života (npr. istraživanja rodne dimenzije ekonomskih nejednakosti Avlijaš, 2018; Babović, 2018). Pored toga, teorija poluperiferijalnosti se pokazala i kao koristan alat i u polju multidisciplinarnih studija javnih politika u kojima se ispituje rodna dimenzija procesa kreiranja, implementacije i efekata javnih politika (Antonijević, 2018). Međutim, rodne studije i sociologija saznanja nisu jedine oblasti u kojima poluperiferijski pristup pronalazi svoju primenu. U fokusu ovog segmenta rada je upotrebljivost koncepta poluperiferije u sociološkim istraživanjima kulturne potrošnje i kulturne proizvodnje. U domaćoj sociologiji je u više radova iz ovih

⁵ Prema Blagojević Hjuson poluperiferijska društva imaju specifičan populacioni razvoj koji se ogleda u problemima „niskog fertiliteta, intenzivnog starenja stanovništva, odliva mozгова, kao i nepovoljnim trendovima u mortalitetu, pa i sa depopulacijom agrarnih područja“ (Hughson, 2015: 30-31).

oblasti u pojmovnu aparaturu uvršćen i koncept poluperiferije kako bi se pružila duboko kontekstualizovana tumačenja lokalnih kulturnih praksi (Spasić, 2013; Štrangarić, 2018; Resanović, 2020).

Domaća istraživanja kulturnih praksi⁶ oslonac pronalaze u glavnim teorijskim pristupima u ovoj oblasti koji su osmišljeni na Zapadu, dominantno u Burdijeovoj sociologiji, a potom i drugim teorijskim pravcima, poput sociologije simboličkih granica i studija kulture. No, iako nadahnuti teorijama koje su nastale na Zapadu (u Francuskoj, Americi i Velikoj Britaniji), domaći istraživači ne gube iz vida da se istraživanja sprovode u drugačijem tipu društva od onih u kojim su koncepti nastali (Cvetičanin, 2007; Cvetičanin, Milankov, 2011; Spasić, 2013; Resanović, 2020). Iznova se potvrđuje da se teorijski okviri i pojmovi razvijeni u centru samo delimično mogu upotrebljavati prilikom istraživanja konteksta u kome nisu izvorno nastali, te da je nekad potrebno prilagoditi ih, a nekad čak odbaciti i generisati nove koncepte, kako bi se interpretirali fenomeni u društvima poluperiferije. Kao što Blagojević Hjuson komentarišući svoje istraživačko iskustvo u domenu rodni studije primećuje da „tamo gde se za mnoge problem završava jer postoje „gotovi recepti“ prenosa znanja i iskustva, za mene tek počinju“ (Blagojević, 2005: 42), tako su i istraživači i istraživačice u domenu sociologije kulturnih praksi suočeni sa potrebom da preispitaju upotrebljivost najznačajnijih koncepata koji dolaze iz ove sociološke oblasti pri analizi društva Srbije. Cvetičanin naglašava da retko koji od Burdijeovih stavova i nalaza može biti preuzet u izvornom obliku i u celini, te da je nužno odstupiti nekad od originalnih koncepata i ponuditi specifična rešenja koja odgovaraju istraživanju koje se sprovodi u Srbiji (Cvetičanin, 2007: 12).

U empirijskom istraživanju prenosivosti Burdijeovog centralnog pojma distinkcije pokazano je da se logika distinkcije pronalazi i u društvu Srbije, ali da identifikovane distinktivne strategije u nekim domenima (kao što su kriterijumi na kojima se povlače simboličke granice i njihov intenzitet) nemalo odstupaju od originalne konceptualizacije distinkcije⁷ (Spasić, 2006). Da su Burdijeove ideje snažno u vezi sa empirijskim kontekstom u kom je sprovodio istraživanja pokazano je još početkom devedesetih godina prošlog veka u uporednom istraživanju diskursa društvenog vrednovanja i klasifikovanja koje je sprovela

⁶ Sociologija kulturnih praksi predstavlja disciplinu koju karakteriše teorijsko i empirijsko interesovanje za proučavanje različitih formi odnošenja (recepcije, potrošnje, doživljavanja, procenjivanja) prema objektima i pojavama iz sfera kulture (Spasić, 2013: 222).

⁷ Prema Burdijeu ukus predstavlja „sklonost i sposobnost prisvajanja (materijalnog i/ili simboličkog) jedne određene klase klasifikovanih i klasifikujućih objekata ili praksi“ (Burdije, 2013: 183). Posledično svi kulturni izbori, načini vrednovanja i procenjivanja pojedinca budući da proizilaze iz ukusa izražavaju logiku distinkcije, putem kojeg se društveni dejstvenici pozicioniraju u društvenoj hijerarhiji.

Lamon (Michèle Lamont) u Francuskoj i SAD⁸ (Lamont, 1992). U studiji „Money, Morals, and Manners: The Culture of the French and the American Upper-Middle Class“ (Lamont, 1992) prikazano je da se logika distinkcije pronalazi i u američkom društvu, ali su linije podela u različitim društvenim kontekstima različitog intenziteta i pojavljuju se na drugačijim mestima. No, za razliku od Lamon koja u svojim komparativnim istraživanjima simboličkih granica akcenat stavlja na razlike između „nacionalnih kulturnih tradicija“ (Lamont, 1992), Spasić razlike u procesima simboličkog razgraničavanja ne tumači samo u kontekstu specifičnih odlika nacionalne kulture, već i u kontekstu geosimboličkih koordinata (Spasić, 2013). Dakle, u svojim istraživanjima kulturnih praksi i simboličkog razgraničavanja Spasić nastavlja burdijeovsku tradiciju, ali je upotpunjuje teorijom poluperiferijalnosti Blagojević Hjuson, naglašavajući da je „njena analitička pozicija smeštena na preseku tematike klase i tematike geosimboličkog pozicioniranja“ (Spasić, 2013: 223). Pored poluperiferijskog obeležja društva Srbije, Spasić insistira i na njegovom postsocijalističkom karakteru (Spasić, 2013: 16). Postsocijalizam u istraživanju predstavljenom u studiji „Kultura na delu“ (Spasić, 2013) donosi određene analitički prednosti, posebno na planu analize građe prikupljene u periodu 2001-2002. Međutim, u kontekstu novonastalih kritika koncepta postsocijalizma i „proglašenja njegove smrti“ (Müller, 2019), potrebno je preispitati ideju o dvema centralnim karakteristikama društva Srbije, postsocijalističkom i poluperiferijskom karakteru, s posebnim osvrtom na odnos između ova dva pojma i implikacije primene postsocijalizma.

Nadalje, treba reći da istraživanja kulturne potrošnje sprovedena u Srbiji potvrđuju u osnovi Burdijeovu tezu⁹ da kulturni izbori odražavaju karakteristike društvene stratifikacije. Tezu o strukturnoj homologiji prema kojoj pripadnici različitih klasa imaju različite ukuse, Burdije iznosi u čuvenoj studiji „Distinkcija: društvena kritika suda“ (Burdije, 2013). Burdije je tvrdio da postoji stilska sličnost između kulturnih praksi predstavnika iste klase, te da predstavnici viših klasa preferiraju dela iz domena legitimne kulture, bilo da je reč o muzici, filmu, književnosti ili nekom drugom kulturnom ili umetničkom polju, dok predstavnici

⁸ U studiji „Money, Morals, and Manners: The Culture of the French and the American Upper-Middle Class“ Lamont zaključuje da se logika distinkcije pronalazi i u američkom društvu, ali da su simboličke granice manje krute i slabije izražene, te da se koriste različiti kriterijumi vrednovanja i na njihovim osnovama povlače granice različitog intenziteta (Lamont, 1992).

⁹ Prema tezi o strukturnoj homologiji pripadnici različitih klasa imaju različite ukuse, Burdije iznosi u čuvenoj studiji „Distinkcija: društvena kritika suda“ (Burdije, 2013). Formulirana je na temelju podataka dobijenih u empirijskom istraživanju sprovedenom u Francuskoj šezdesetih godina prošlog veka.

nižih klasa, lišeni kulturnog kapitala, biraju dela iz domena „popularne“ kulture¹⁰. Za razliku od centralne linije podele između legitimne i popularne kulture koja je predstavljena u „Distinkciji“, podaci dobijeni u domaćim istraživanjima sugerišu da je glavna demarkaciona linija u srpskom društvu ona koja deli globalne i lokalne kulturne prakse i simbole (Cvetičanin, 2007: 67, 227; Spasić, 2013: 231; Resanović, 2020: 1178). Centralnost, značaj i istrajnost razlike između ukusa za dela koja pripadaju lokalnom kulturnom miljeu i za ona koja pripadaju globalnom kulturnom miljeu u simboličkom prostoru u Srbiji tumači se kroz prizmu teorije poluperiferijalnosti (Spasić, 2013: 231-232). U poređenju sa društvima centra, u društvima poluperiferije, kulturne vrednosti se drugačije određuju, te posledično uspostavljaju drugačije lestvice vrednovanja kulturnih dobara i njihovih konzumenata (tj. ukusa drugih). Konzumiranje sadržaja iz domena globalne popularne kulture u poluperiferijskim društvima predstavlja distinktivnu strategiju, jer podrazumeva iskorak iz lokalnih okvira koji pretpostavlja posedovanje određene količine kulturnog kapitala. To je značajna razlika u poređenju sa društvima centra gde se isti potrošački obrasci označavaju kao konzumiranje komercijalne masovne kulture za koju nije potreban nikakav kulturni kapital (Spasić, 2013: 232). Slična tendencija je primećena i u drugim državama koje zauzimaju poluperiferijski položaj, kao na primer u Turskoj (Rankin, Ergin, Gökşen, 2014: 167). „Ukus za popularne muzičke žanrove koji nastaju na Zapadu, potom, odlazak u bioskop, se u većini zapadnih država označavaju kao aktivnosti koje pripadaju nižim (*low-brow*) oblicima popularne kulture, dok su u Turskoj ove kulturne aktivnosti blizu visokom kulturnom ukusu“ (Rankin, Ergin, Gökşen, 2014: 167). Iako komunikacija između istraživača iz različitih poluperiferijskih društava nije dovoljno razvijena, neki autori se ipak usuđuju da na temelju oskudnih podataka o sličnostima između društava koje se nalaze u ovom „međuprostoru“ tvrde da „većinu poluperiferijskih država odlikuje tenzija ili čak konflikt između globalno (kosmopolitski) i lokalno orijentisanih aktera, koji predstavlja oštru podelu koja određuje ključne odnose moći u tim društvima“ (Warczok, Zarycki, 2014: 336). Linija podele između lokalnih i internacionalnih kulturnih izbora identifikovana je i u istraživanjima sprovedenim u zapadnim društvima, npr. Kanadi (Bellavance, 2008), ali je tamo slabijeg intenziteta, dok u poluperiferijskom kontekstu ona predstavlja centralnu osu podele.

U istraživanjima kulturne potrošnje ispitivane su i rodne razlike u kulturnim ukusima, navikama i potrebama. Ustanovljeno je postojanje rodnih razlika na planu

¹⁰ Burdije suprotstavlja na jednoj strani „legitimnu“ kulturu, onu koja se institucionalizuje u obrazovnim i kulturno-umetničkim institucijama koje služe uspostavljanju kulturne hegemonije dominantne klase, popularnoj kulturi na drugoj strani.

izbora omiljenih aktivnosti u slobodno vreme, pa tako muškarci češće kao svoje omiljene aktivnosti navode bavljenje sportom, lov i ribolov, a žene ručni rad, gajenje cveća, gledanje filmova, šetanju i čitanje knjiga (Cvetičanin, 2007: 46). Razlozi zašto omiljene aktivnosti ne upražnjavaju onoliko često koliko bi to ispitanici voleli variraju u odnosu na rod, pa žene češće navode da je to zato što moraju da se posvete porodici, a muškarci jer nemaju vremena, odnosno, moraju da se posvete drugim aktivnostima koje donose zaradu (Spasić, 2013: 265-257). Kada su u pitanju podaci o kulturnim ukusima, kako u istraživanjima sprovedenim na Zapadu, tako i u lokalnim istraživanjima ustanovljeno je da žene češće preferiraju dela iz domena legitimne kulture u poređenju sa muškarcima, pa tako na planu muzičkih ukusa češće slušaju klasičnu muziku i operu u odnosu na muškarce (Cvetičanin, 2007: 184). Budući da je većina istraživanja kulturnih praksi sprovedena u Srbiji kvantitativnog karaktera (Cvetičanin, 2007; Cvetičanin, Milanokov, 2011; Spasić, 2013) nedostaju podaci koji bi ponudili dublje uvide o rodnim razlikama u kulturnim ukusima, potrebama i načinima interpretacije i doživljavanja objekata i pojava iz sfere kulture i umetnosti. Tek bi takvi kvalitativni podaci mogli da se tumače u kontekstu postojećih znanja o specifičnosti rodnih režima na poluperiferiji, čime bi se obezbedila u pravom smislu urodjena analiza na koju teorija poluperiferijalnosti Blagojević Hjuson poziva.

Pored kulturne potrošnje, poluperiferijski pristup može imati značajan doprinos i na planu socioloških istraživanja kulturne proizvodnje. Ilustrujmo na ovom mestu izazove koji se javljaju prilikom prenošenja znanja iz ove oblasti na liniji centar-poluperiferija primerom domaćeg istraživanja polja kulturne produkcije u Srbiji inspirisanog Burdijeovim konceptom polja (Cvetičanin, 2014). Pokušaj primene Burdijeovog koncepta polje u istraživanju lokalnog konteksta podrazumeva suočavanje sa pitanjem upotrebljivosti polja kao „jednog u nizu socioloških alata koji je nastao na temelju proučavanja zapadnih nacionalnih država“ (Buchholz, 2016: 31). Prema izvornoj Burdijeovoj konceptualizaciji društveni prostor je podeljen na polja, koja predstavljaju relativno autonomne društvene „mikrokosmose“, koji imaju svoja pravila igre i svoju logiku (Burdije, 2003). Burdijeova kompleksna teorija polja o kojoj se puno pisalo u stranoj, a i domaćoj literaturi, na ovom mestu neće biti predstavljena. Krajnje uproščeno rečeno, prema Burdijeu u svakom polju se vode borbe oko određenih resursa, u kojima akteri nastoje da prikupе što više specifičnog profita, koji u slučaju polja kulturne proizvodnje ima oblik priznanja. Polje kulturne proizvodnje je podeljeno na dva pola, u odnosu na dva principa hijerarhizacije, autonomni koji podrazumeva težnju za uvećanjem priznanja, i heteronomni, u kome se simbolička dobra gledaju kroz prizmu ekonomskog uspeha. Glavna osa podele na temelju postojanja ova dva principa je ona koja polje deli na potpolje ograničene proizvodnje i masovne

proizvodnje¹¹, a potom se u potpolju ograničene proizvodnje razlikuju etablirani akteri (poznati i priznati umetnici) i nova avangarda (onih koji teže sticanju priznanja) (Burdije, 2003).

Podaci empirijskog istraživanja sprovedenog u Srbiji otkrivaju i novu liniju podele koja vlada unutar polja kulturne proizvodnje u Srbiji, „opoziciju između lokalno priznatih (legitimnih) umetnika i umetničkih dela (lokalni segment polja kulturne produkcije) i onih koji su globalno priznati/legitimni (globalni segment polja kulturne produkcije)“ (Cvetičanin, 2014: 18). Dakle, kao i na planu istraživanja kulturne potrošnje, tako i na planu istraživanja kulturne proizvodnje, u poluperiferijskom kontekstu razlika između globalnog i lokalnog ima daleko veći značaj u poređenju sa istraživačkim podacima dobijenim u društvima centra. Pritom, u globalnom segmentu polja Cvetičanin identifikuje razliku između s jedne strane, onih dela namenjenih masovnijoj globalnoj publici i aktera koji teže globalnom priznanju glavnog toka (Cvetičanin, 2014: 21), i sa druge strane, onih aktera koji teže sticanju priznanja užeg kruga međunarodnih stvaralaca i internacionalne umetničke kritike, a čija su dela namenjena užim publikama alternativnih kulturnih scena (Cvetičanin, 2014: 24). Prvu grupu umetnika često finansiraju državni fondovi, jer se procenjuje da bi na globalnom tržištu mogli doneti prestiž državi Srbiji. Druga grupa finansijsku podršku pokušava da obezbedi preko međunarodnih donatora, koji imaju vlastite estetske preferencije (eksperimentalne i inovativne umetničke prakse), a neretko i političke zahteve (promovisanje vrednosti zapadnih parlamentarnih demokratija) (Cvetičanin, 2014: 20). Razlika između ove dve grupe umetnika koji izlaze na globalno kulturno tržište je nagoveštena, ali ne i temeljno elaborirana. Izostaje i prikaz strategija koje kulturni proizvođači primenjuju kako bi stekli priznanja internacionalnih kolega i kritičara, i doprli do međunarodne publike, uzimajući u obzir očekivanja koja im se nameću ili za koja veruju da im se nameću kao autorima sa (polu)periferije u pogledu forme i sadržaja dela.

Dobijeni podaci iznova potvrđuju značaj distinkcije između globalnog i lokalnog u srpskom društvu i obezbeđuju nove uvide o unutrašnjoj strukturi podela u polju kulturne proizvodnje koja se razlikuje spram one identifikovane u društvima centra, ali izostaje temeljnija kontekstualizacija u svetlu globalnih nejednakosti i specifičnog poluperiferijskog položaja Srbije. Posledično, iz okvira ovog istraživanja izlazi značaj opozicije između univerzalizma i partikularizma, koja ne predstavlja samo temeljnu opoziciju na planu globalne naučne proizvodnje (Connell, 2007),

¹¹ Na polu ograničene proizvodnje su akteri koji teže akumulaciji specifičnog kapitala, priznanja kompetentnih i nezavisnih kolega, a na drugom akteri teže povećanju obima vlastite publike i sticanju počasti od pojedinaca i institucija koji ne pripadaju polju kulturne proizvodnje, već pre polju moći (Burdije, 2003)

već i kulturne proizvodnje, i time utiče na strategije svih onih lokalnih aktera koji pretenduju da zauzmu pozicije u globalnom segmentu lokalnog polja kulturne proizvodnje. Za značaj navede distinkcije u polju kulturne proizvodnje možemo uzeti istraživanja iz domena sociologije književnosti koja pokazuju da se književnost velikih nacija gotovo po pravilu predstavlja kao ona koja se bavi univerzalnim temama kao što su ljubav, iskupljenje, promene sa kojima se pojedinac suočava, ili pak pitanje moći, dok se književnost malih nacija smatra etnografskim, poučnim i egzotičnim tekstom koji daje bogat kontekst kulturnih specifičnosti i neobičnosti (Pisac, 2012: 176-177). Dakle, iako istraživanje o polju kulturne proizvodnje obezbeđuje nesumnjivo izuzetno značajne uvide o unutrašnjoj strukturi polja kulturne proizvodnje u Srbiji, Cvetičanin ne koristi pun potencijal teorije polja za proučavanje odnosa između centra i poluperiferije u globalnoj kulturnoj proizvodnji.

Savremene reinterpretacije Burdijeovog polja i njegove upotrebe u empirijskim istraživanjima pokazuju da ovaj koncept predstavlja heruistički veoma plodan okvir za proučavanje nejednakosti u različitim domenima u globalnom kontekstu, pa i u globalnom polju kulturne proizvodnje (Casanova, 2004; Sapiro, 2008, 2016; Buchholz 2018). Pionirski rad u ovom domenu je istraživanje internacionalnog književnog polja („svetske književne republike“), koje je sprovela Paskal Kazanova (Pascale Casanova). Globalno književno polje je osmišljeno kao relativno autonomni transnacionalni domen koji je strukturisan na osnovu literarnog kapitala kojim raspolažu različite kulture, te se u njemu može uočiti razlika između centra i periferije. Autorka naglašava da ne postoji jasna granica između dominantnih i dominiranih pozicija u globalnom polju, da nije reč o opoziciji između dva tipa aktera, već da je po sredi kontinuitet različitih situacija (Casanova, 2004), što konceptualizaciju globalnog polja čini potencijalno pogodnom za teorijsku sintezu sa konceptom poluperiferije. Rad Kazanove dao je podsticaj za dalji razvoj burdijeovske sociologije prevođenja usmerene u pravcu analize odnosa moći u domenu internacionalne cirkulacije književnosti koja se odvija u kontekstu globalnog hijerarhizovanog polja (Sapiro, 2008, 2016), kao i analizu cirkulacije drugih simboličkih dobara, npr. vizuelne umetnosti (Buchholz, 2018). U domaćoj sociologiji književnosti i književnim studijama iako ne postoji primer istraživanja koje bi bilo dosledno sprovedeno na temeljima reskalirane globalne teorije polja, napravljen je iskorak u pravcu istraživanja prevodilačkih praksi uzimajući u obzir specifičnost poluperiferijske pozicije i globalnih odnosa nejednakosti u književnom polju. Komentarišući specifičnu ulogu prevodioca na poluperiferiji Biljana Dojčinović kaže da „figuru prevodioca vidi na srednjoj tački između postojećeg i nastajućeg (kontekstualnog) znanja i znanja iz centra, koje je najčešće u obliku

posebne terminologije koja se nameće kao nadređena pričama iz lokalnog svakodnevnog života ili književnosti i umetnosti“ (Dojčinović-Nešić, 2010).

Po analogiji sa istraživanjima procesa naučne proizvodnje u kojima Blagojević Hjuson insistira prvo na analizi ovih procesa u kontekstu globalnih akademskih hijerarhija, ali potom i lokalnih rodni režima koji utiču na razlike između žena i muškaraca u akademskom kontekstu, može se zaključiti da bi dosledna primena poluperiferijske perspektive podrazumevala i analizu rodni razlika u polju kulturne proizvodnje. Uspešan primer analize rodni nejednakosti u jednom od potpolja kulturne proizvodnje predstavlja studija „Rodni odnosi na alternativnoj muzičkoj sceni Srbije i regiona“ Tatjane Nikolić (Nikolić, 2016). Autorka proučava položaj žena na domaćoj muzičkoj sceni, uzimajući u obzir s jedne strane rodne nejednakosti karakteristične za globalnu muzičku industriju, i sa druge strane, lokalne mehanizme reprodukcije patrijarhata koji utiču na položaj žena u muzičkom polju. O strategijama koje treba da omoguće unapređenje položaja žena u ovoj sferi se misli donekle kroz perspektivu razlika između globalnog i lokalnog, jer „ono što je još potrebno u većoj meri jeste upoznavanje sa primerima dobre prakse u inostranstvu, ali i prilagođavanje preuzetih mera i alata lokalnom kontekstu“ (Nikolić, 2016: 160). Međutim, iako se pravi razlika između globalnih i lokalni uslova, čini se da bi primena teorije poluperiferijalnosti na ovom planu mogla da dovede do dubljih uvida o specifičnost položaja žena na muzičkoj sceni.

Zaključak

Konceptom poluperiferije Blagojević Hjuson unosi novinu u konceptualizaciju globalnog prostora otkrivajući specifičnost „međupozicije“, zone između centra i periferije, globalnog Severa i Juga. Prikazano je da se najveća prednost ovog koncepta ogleda na planu istraživanja cirkulacije znanja u globalni tokovima, budući da pruža nijansiraniju analizu globalni akademski hijerarhija i otkriva specifični prostor koji je dotada bio nevidljiv, kako iz ugla teorija iz centra, tako i iz perspektive postkolonijalne teorije. Na više mesta u svom opusu Blagojević Hjuson insistira na tome da se bavi društvenim pojavama i njihovom suštinom, a ne njihovom fizičkom smeštenošću, što predstavlja problem u empirijskim istraživanjima koji se ogleda u nemogućnosti konkretizacije globalne mape proizvodnje znanja u određenom istorijskom trenutku. Odnos između pojmova poluperiferije i postsocijalizma važan je za razumevanje globalni nejednakosti i njihove simboličke i kognitivne dimenzije, a u radu Blagojević Hjuson ostaje nedovoljno razjašnjen, te se nameće potreba za njegovim dodatnim preispitivanjem.

Uprkos navedenim nedoumicama koje upotreba koncepta poluperiferije povlači i koji zahtevaju nova pojašnjenja i preciznija određenja, u radu je prikazano kao on predstavlja značajno analitičko sredstvo za istraživanje različitih aspekata globalnih nejednakosti i obezbeđuje razumevanje niza specifičnosti koje proizilaze iz pozicije između centra i periferije. U fokusu analize je bila upotreba poluperiferije u istraživanjima iz oblasti sociologije kulturne potrošnje i kulturne proizvodnje. Cela ova teorijska optika može se shvatiti kao poziv na kritičko promišljanje istraživača o vlastitim teorijsko-metodološkim izborima, ali i ispitivanje vlastite biografije i pozicioniranosti u polju naučne proizvodnje u lokalnim, ali i globalnim okvirima. Preciznije, primena teorije poluperiferijalnosti u domenu istraživanja kulturne potrošnje i proizvodnje sagledava se kao permanentna *svesnost o višestrukoj lociranosti* i to 1. lociranosti istraživača koji proizvodi znanje, 2. lociranosti znanja koje koristi u istraživanju (porekla teorija i koncepta), te 3. lociranosti fenomena koji istražuje u globalnom kontekstu. Pišući o situiranosti istraživača u svakodnevnom životu Blagojević Hjusion akcenat stavlja na značaj vladajućih patrijarhalnih privilegija u polju naučne proizvodnje, a kada su po sredi istraživanja kulturnih praksi treba istaći i značaj svesti istraživača o vlastitoj klasnoj poziciji i poziciji u simboličkom prostoru, te načinu na koji se ukrštaju ovi aspekti društvenog pozicioniranja pojedinca. Potom, ključni pojmovi iz domena sociologije kulture nastali na temelju istraživanja sprovedenih u društvima centra, poput Burdijeove distinkcije, se ne mogu olako preneti u ovaj kontekst, odnosno, empirijska građa se ne može mehanički podvesti pod date teorijske modele. Prenosivost kocepta je potrebno ispitati u specifičnim okolnostima, a teorijske modele prilagoditi kada se koriste u bitno drugačijem kontekstu spram onog u kom su nastali. Takva refleksivnost u istraživanju može imati povratni uticaj na teoriju, u vidu otkrivanja varijabilnost teorijskih generalizacija stvorenih na temelju podataka prikupljenih u istraživanjima sprovedenim u društvima centra, te može dovesti do generisanja novih teorijskih uvida. Na planu istraživanja polja kulturne proizvodnje i potrošnje naglašena je veza između centralnosti distinkcije između globalnog i lokalnog, i poluperiferijskog položaja društava. Ovi saznajni uvidi su značajni jer povezuju lokalne mehanizme hijerarhizacije i iskuljučivanja, sa pozicijom društva u globalnom kontekstu.

Na kraju dolazimo do pitanja angažmana na koji teorija poluperiferijalnosti želi da podstakne, budući da je Blagojević Hjusion smatra intelektualnim alatom koji se može koristiti u borbi za društvenu pravdu i osnaživanje marginalizovanih grupa. Na planu istraživanja kulturne potrošnje i proizvodnje nije tako samorazumljivo šta angažman podrazumeva, kao u istraživanjima Blagojević Hjusion, u kojima je u prvom redu istaknut značaj smanjenja rodno zasnovanih nejednakosti i važnost uobličavanja zahteva za postizanjem rodne ravnopravnosti u različitim oblastima

života. Međutim, i istraživanja iz oblasti kulturne potrošnje i proizvodnje takođe mogu biti vođena emancipatorskim ciljevima koji u ovom slučaju podrazumevaju situiranje kulturne potrošnje i proizvodnje u globalni geopolitičkih kontekst, što doprinosi ne samo temeljnijem razumevanju kulturnih praksi i proizvoda, već i razobličavanju simboličkog aspekta globalnih nejednakosti.

Literatura

Antonijević, Z. (2018) *Urođnjavanje javnih politika u Srbiji 2000–2014: Politike podrške porodici u kontekstu Evropskih integracija*. Univerzitet u Novom Sadu: Asocijacija centara za interdisciplinarnu i multidisciplinarnu studije i istraživanja, Centar za studije roda.

Avlijaš, S. (2018) Theorising The Effect of Transition on Female Labour Force in the European Semi-Periphery: an Interdisciplinary Methodology. *Sociologija*, 60(1), 35-49.

Babović, M. (2018) Gender and Economic Inequalities: Trends in Feminist Economics and Sociology at the Centre and Semi-periphery of the Global Knowledge Production System. *Sociologija*, 60(1), 11-34.

Bellavance, G. (2008). Where's high? Who's low? What's new? Classification and stratification inside cultural "Repertoires". *Poetics*, 36(2-3), 189–216.

Blagojević, M. (1991) *Žene izvan kruga: profesija i porodica*. Beograd: Institut za sociološka istraživanja

Blagojević M. (2004) Creators, Transmitters and Users: Women's Scientific Excellence at the Semiperiphery of Europe. In: *Gender and Excellence in the Making*. European Commission, Directorate- General for Research: Luxemburg.

Blagojević M. (2005) Ko sme da zna? Koncentrični krugovi isključivanja znanja. U: M. Blagojević (ur.) *Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse. Tom 2*. Beograd: AŽIN - Asocijacija za žensku inicijativu.

Blagojević, M. (2006) Mapping Misogyny in the Balkans: Local/Global Hybrids in Culture and Media. U: E. Waltraud, U. Bohle (eds.) *Transformationen for Geschlechterordnungen in Wissenschaft und anderen sozialen Institutionen*, Hamburg: LIT Verlag, 74-95.

Blagojević, M. (2009) *Knowledge Production at the Semiperiphery: A Gender Perspective*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

Blagojević Hjuson, M. (2012) *Žene i muškraci u Srbiji: šta nam govore brojevi?* Beograd: UN Women.

Blagojević Hjuson, M. (2013) *Rodni barometar u Srbiji: Razvoj i svakodnevni život*. Beograd: Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena.

Blagojević, M. (2013a) Transnationalization and its Absence: The Balkan Semiperipheral Perspective on Masculinities, in: Hearn J., Blagojević M. And Harrison K. (eds.): *Transnational Men: Beyond, Between and Within the Nations*, NY: Routledge

Blagojević Hughson, M. (2015). *Sutra je bilo juče: Prilog društvenoj istoriji žena u drugoj polovini 20. veka u Jugoslaviji*. Novi Sad: Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova

Bourdieu, P., Wacquan, L. (1992) *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press.

Buchholz, L. (2016). „What is a global field? Theorizing fields beyond the nation-state“. *The Sociological Review*, 64(2): 31–60.

Burawoy, M. (2005) For Public Sociology. *American Sociological Review*, 70(1), 4-28.

Burdije, P. (2003). *Pravila umetnosti, geneza i struktura polja književnosti*. Novi Sad: Svetovi.

Burdije, P. (2013). *Distinkcija: društvena kritika suda*. Podgorica: CID.

Connell, R. (2007) *Southern Theory: the Global Dynamics of Knowledge in Social Science*. Unwin: Polity Press.

Connell, R. (2013) Using southern theory: Decolonizing social thought in theory, research and application. *Planning Theory*, 13(2), 210–223.

Connell, Raewyn (2018) Decolonizing Sociology. *Contemporary Sociology*. *Contemporary Sociology*, 47(4), 399–407.

Cvetičanin, P. (2007) *Kulturne potrebe, navike i ukus građana Srbije i Makedonije*. Niš: Odbor za građansku inicijativu.

Cvetičanin, P., Milankov, M. (2011) *Kulturne prakse građana Srbije*. Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka.

Cvetičanin, P. (2014). Polje kulturne produkcije u Srbiji. *Most*, 2, 15 – 56.

Dojčinović-Nešić, B. (2010) Translation as Border-Crossing: Virginia Woolf's Case, *Trans, Revue de litterature generale at comparee*, No 9 (dostupno na: <https://journals.openedition.org/trans/417#quotation>)

Edwards, Z. (2020) Postcolonial sociology as a remedy for global diffusion theory, *Sociological Review*, 68 (6), 1179-1195.

Ferenčuhová, S., Gentile, M. (2016) Introduction: Post-socialist cities and urban theory. *Eurasian Geography and Economics*, 57(4-5), 483–496.

Milica Resanović: *Kulturna potrošnja i proizvodnja kroz prizmu poluperiferijalnosti*

Go, J. (2012) For a postcolonial sociology. *Theory and Society*, 42(1), 25–55.

Konel, R. (1999) Zašto je klasična teorija klasična? U: A. Mimica (ur.) *Tekst i kontekst. Ogledi o istoriji sociologije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna.

Hearn, J., Morrell, R. (2012) Reviewing Hegemonic Masculinities and Men in Sweden and South Africa. *Men and Masculinities*, 15(1), 3–10.

Hughson, M. (2015) Otkrivanje očiglednog? Zašto je potrebna teorija poluperiferijalnosti?. U: Hughson, M., Z. Stevanović (ur.) *Kriminal i društvo Srbije: izazovi društvene dezintegracije, društvene regulacije i očuvanja životne sredine*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

Lamont, M. (1992) *Money, Morals, and Manners: The Culture of the French and American Upper-Middle Classes*. Chicago and London: University of Chicago Press.

McMahon, C., Connell, R. (2015) Emerging Ideas in Masculinity Research: An Interview with Raewyn Connell by Christian McMahon, *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 16(1): 67-73.

Müller, M. (2018) In Search of the Global East: Thinking between North and South, *Geopolitics*, 25(3), 734-755.

Müller, M. (2019) Goodbye, Postsocialism!. *Europe-Asia Studies*, 71(4), 533-550.

Nikolić, T. (2016) *Rodni odnosi na alternativnoj muzičkoj sceni Srbije i regiona*. Novi Sad: Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova.

Pisac, A. (2012) Književnost velikih i sociologija malih nacija. *Etnološka tribina*, 35(42), 169-186.

Spasić, I. (2011) Cosmopolitanism as Discourse and Performance: A View from the Semiperiphery. *Revija za sociologiju*, 41(3), 269-290.

Spasić, I. (2013) *Kultura na delu: Društvena transformacija Srbije iz burdijeovske perspektive*. Beograd: Fabrika knjiga

Spasić, I. (2016) Knowledge Production at the Semiperiphery: A Gender Perspective *Méthod(e)s*, 2(1-2), 199-202

Štrangarić, S. (2018) *Kulturni kapital kao znanje: istraživanje obrazovnih nejednakosti na primeru učenika srednjih škola u Somboru*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski Fakultet.

Rankin, B., Ergin, M., Gökşen, F. (2013) A Cultural Map of Turkey. *Cultural Sociology*, 8(2), 159-179

Milica Resanović: *Kulturna potrošnja i proizvodnja kroz prizmu poluperiferijalnosti*

Resanović, M. (2020) Muzički ukus i simboličko razgraničavanje u društvu Srbije. *Teme*, 44(4), 1163-1181.

Warczok, T. Zarycki, T. (2014) Bourdieu recontextualized: Redefinitions of western critical thought in the periphery. *Current Sociology*, 62(3), 334–351.

Worth, O., Moore, P. (eds.) (2009) *Globalization and the 'New' Semi-Peripheries*. New York: Palgrave

CULTURAL CONSUMPTION AND PRODUCTION THROUGH THE PRISM OF THE SEMI-PERIPHERALITY

This paper analyses the theoretical and the epistemological contribution of the semi - peripheral approach developed in the work of Marina Blagojević Hughson to the contemporary sociological study of cultural production and consumption. The first part of the paper presents characteristics of the semiperipheral approach of Blagojević Hughson with special reference to the relationship between the theory of semiperipherality and postcolonial sociology. The second part of the paper examines the cognitive and theoretical benefits of the concept of semiperiphery as Blagojević had articulated it, in terms of research in the field of sociology of culture. On the example of the most significant research projects in the field of sociology of cultural consumption and cultural production, it is examined what implementation of semiperipheral perspective brings in these research areas. It argued that the semiperipheral approach enables more adequate research of various cultural phenomena and attitudes towards objects and phenomena from the sphere of culture, not only in the form of precise mapping of differences between these phenomena in the centre, semiperiphery, and periphery, but it also encourages critical interpretation of cultural and symbolic elements of the social order in the context of the global distribution of power. Advantages of using the semiperipheral approach are reflected on a conceptual level - on the one hand in the form of a critical approach to the conceptual apparatus developed in research conducted at the centre, and on the other hand in encouraging original theoretical development on the semiperiphery.

Keywords: Marine Blagojević Hughson, semiperiphery, cultural consumption, cultural production, global, local